

4. Меҳмонов С.У. Бюджет ташкилотларида бухгалтерия ҳисоби ва ички аудит методологиясини такомиллаштириш. и.ф.д. илмий даражасини олиш учун ёзилган дис. автореф. – Т.: 2018. – 74 б.
5. Додж Р. Краткое руководство по стандартам и нормам аудита: Пер. с англ.; предисловие С.А. Стукова. — М.: Финансы и статистика; ЮНИТИ, 1992. — 240 с.: ил. (Аудит: теория и практика).
6. Адамс Р. Основы аудита: Пер. с англ./ Под ред. Я.В. Соколова. — М.: Аудит, ЮНИТИ, 1995. — 398 с.:
7. Арнс А., Лоббек Дж. Аудит: Пер. с англ./ Гл. редактор серии проф. Я.В. Соколов. - М.: Финансы и статистика, 1995. -560 с.:
8. Алборов Р.А., Хоружий Л.И., Концевая С.М. Основы аудита: Учебное пособие. - М.: Издательство «Дело и Сервис», 2001. -224 с.
9. Андреев В.Д. Внутренний аудит: Учебное пособие. — М.: Финансы и статистика, 2003. — 464 с.: ил.
10. Богомолов А.М., Голощапов Н.А. Внутренний аудит. Организация и методика проведения. — М.: «Экзамен», 1999. — 192 с.
11. https://en.wikipedia.org/wiki/Institute_of_Internal_Auditors.
12. www.mf.uz – Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги расмий сайти.
13. <https://global.theiia.org> -Ички аудиторлар институти расмий веб сайти.

КАМЕРАЛ СОЛИҚ ТЕКШИРУВЛАРИНИ ЎТКАЗИШДА СОЛИҚ ТАҲЛИЛИДАН ФЙДАЛАНИШНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ

Исаев Фахриддин Икромович -
PhD, доцент «Ўзбекистон иқтисодиётини
ривожлантиришнинг илмий асослари ва муаммолари»
илмий-тадқиқот маркази директор ўринбосари

Аннотация: Мақолада камерал солиқ текширувларини ўтказишда солиқ таҳлилидан фойдаланиш бўйича олиб борилган тадқиқот ҳамда унинг натижалари бўйича фикр-мулоҳазалар билдирилиб, мавзу доирасида хулоса ва тавсиялар ишлаб чиқилган.

Калит сўзлар: солиқ, солиқ назорати, камерал солиқ текшируви, солиқ текшируви.

УЛУЧШЕНИЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ НАЛОГОВОГО АНАЛИЗА ПРИ ПРОВЕДЕНИИ ВНУТРЕННИХ НАЛОГОВЫХ ПРОВЕРОК

Исаев Фахриддин Икромович -
PhD, доцент Заместитель директора Исследовательского
центра «Научные основы и проблемы
экономического развития Узбекистана»

Аннотация: В статье дается отзыв о проведенном исследовании использования налогового анализа при проведении внутренних налоговых проверок и его результатах, делаются выводы и рекомендации по теме.

Ключевые слова: налог, налоговый контроль, внутренняя налоговая проверка, налоговая проверка.

IMPROVING THE USE OF TAX ANALYSIS IN CONDUCTING IN-HOUSE TAX AUDITS

Isaev Fakhriddin Ikromovich -
PhD, Associate Professor Deputy Director of the
Research Center "Scientific Basis and Problems
of Economic Development of Uzbekistan"

Annotation: The article provides feedback on the study of the use of tax analysis in the conduct of in-house tax audits and its results, and develops conclusions and recommendations on the subject.

Keywords: tax, tax control, in-house tax audit, tax audit.

Кириш. Сўнгги йилларда мамлакатимизда бюджет-солиқ соҳаси бўйича кўплаб ҳукумат миқёсида чора-тадбирлар ишлаб чиқилиб, амалиётга жорий қилиб келинмоқда. Мамлакатимизда ишбилармонлик муҳитини яратиш, инвестицион жозибадорлигини ошириш мақсадида солиқ соҳасида хорижий давлатларнинг тажрибаларидан унунмли фойдаланилиб, бир қанча меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатлар ишлаб чиқилиб, қабул қилинмоқда.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги «Ўзбекистон республикасини янада ривожлантириш бўйича ҳаракатлар стратегияси тўғрисида»ги ПФ-4947-сонли Фар-

мони билан солиқ юкини камайтириш ва солиққа тортиш тизимини соддалаштириш сиёсатини давом эттириш, солиқ маъмуриятчилигини такомиллаштириш ва тегишли рағбатлантирувчи чораларни кенгайтириш бўйича вазифалар белгилаб олиниб, кўплаб солиққа оид қонунчиликда ўзгаришлар амалга оширилди. Шулардан энг кўзга кўринарлиси, Ўзбекистон Республикаси Солиқ Кодексининг 2020 йил 1 январдан бошлаб амал қила бошлаган янги таҳририни таъкидлашимиз мумкин.

Солиқ маъмуриятчилиги тизимида солиқ таҳлилига аҳамият кун сайин ошиб бормоқдаки, натижада солиқ текширувларини амалга оши-

риш бўйича хатарларни таҳлил қилишнинг янги методикалари амалиётга жорий қилинмоқда. Жумладан, Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодексининг 135-модда. Солиқ назорати тўғрисидаги умумий қоидалар қисмида “Ваколатли органларнинг солиқ тўловчилар ва солиқ агентлари томонидан солиқ тўғрисидаги қонунчиликка риоя этилиши устидан назорат қилишга доир фаолияти солиқ назоратидир”-деб кўрсатилган бўлиб, унга мувофиқ солиқ органлари солиқ текширувларининг камерал солиқ текшируви, сайёр солиқ текшируви ва солиқ аудит текширувларини тайинлаш ҳуқуқини берадиган солиқ назоратини ўтказишнинг янги тартиби бўйича иш бошлади. Ушбу мақолада камерал солиқ текширувларини ўтказишда солиқ таҳлидан фойдаланиш бўйича изланишлар баён қилинган.

Адабиётлар шарҳи. Мавзу доирасида солиқ текширувларининг муҳими тури бўлган камерал солиқ текшируви бўйича қонунчилик ва олимлар томонидан олиб борилган илмий изланишлар асосида тадқиқот олиб борилди.

Камерал солиқ текшируви тушунчаси Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодексининг (2021) 138-модда. Камерал солиқ текширувида “Камерал солиқ текшируви солиқ тўловчи (солиқ агенти) томонидан тақдим этилган солиқ ҳисоботини, молиявий ҳисоботни, шунингдек солиқ тўловчининг фаолияти тўғрисида солиқ органида мавжуд бўлган бошқа ҳужжатлар ҳамда маълумотларни таҳлил қилиш асосида солиқ органи томонидан ўтказилади”[1]-деб изоҳланган. “Камерал солиқ текширувини ўтказиш тўғрисида НИЗОМ”да “Камерал солиқ текшируви — солиқ тўловчи томонидан тақдим этилган солиқ ҳисоботларини ва (ёки) солиқ тўловчининг фаолияти тўғрисида солиқ органида мавжуд бошқа маълумотларни ўрганиш ва таҳлил қилиш йўли билан солиқ органи томонидан ўтказиладиган текширув”-деб таърифланган[2].

Россия Федерацияси қонунчилигида “Камерал солиқ текшируви солиқ декларациялари (ҳисоб -китоблари) ёки ушбу Кодекснинг 221.1-моддаси 2 -бандида кўрсатилган ариза ва солиқ тўловчи томонидан тақдим этилган ҳужжатлар, шунингдек бошқа ҳужжатлар асосида солиқ органи жойлашган жойда ўтказилади”[3].

Майбурувнинг И.А. фикрича, “камерал солиқ текширувининг мақсади солиқ тўловчилар томонидан солиқлар ва йиғимлар тўғрисидаги қонун ҳужжатларига риоя этилишини назорат қилиш, солиқ қонунбузарликларини аниқлаш ва олдини олиш, шунингдек, уларнинг самарадорлигини таъминлаш учун зарур маълумотларни йиғиш ва тайёрлашдир” [4].

Попонова Н.А. талқинича “Камерал солиқ текшируви - бу солиқ декларацияси ва солиқ

тўловчи солиқ идорасига мустақил равишда топширган ҳужжатлар, шунингдек солиқ органида мавжуд бўлган ҳужжатлар асосида солиқлар ва йиғимлар тўғрисидаги қонун ҳужжатларига риоя қилинишини текшириш”[5].

Камерал назорат йўналишида З.Қурбонов, Р. Муминовлар солиқ назоратида камерал назоратни ташкил этилиши солиқ қонунчилигини изчил бажарилиши таъминлаб, солиқ тўловчилар фаолияти асосиз аралашувларни олдини олиб, уларнинг фаолияти юзасидан бюджет ва бюджетдан ташқари мақсадли жамғармаларга тўловларни ўз вақтида ва тўлиқ тушишига хизмат қилишини қайд этган[6].

Муминов Р.Р. Солиқ назоратини ўтказиш учун ҳисоб-ахборот тизими мавжуд бўлиши зарурлиги маълум қилиб, “Солиқ назоратининг ҳисоб-ахборот таъминоти тизими бу - солиқ тўловчиларнинг бюджет ва бюджетдан ташқари мақсадли жамғармалар бўйича мажбуриятларини тўғри ва тўлиқ бажарилишини таъминлашга доир молиявий ва солиқ ҳисоблари ҳужжатлари ҳамда ташқи манбалардан олинган ахборотлар, маълумотлар, ҳисоботлар мажмуидир”[7]. Бу билан солиқ хизмати органи солиқ тўловчининг ҳузурига бормаган ҳолда масофадан туриб солиқ органларидан бошқа жойлардаги маълумотларни таҳлил қилиш орқали солиқ тўловчини назорат қилади.

Таҳлил ва натижалар муҳокамаси. Солиқ текширувининг асосий мақсади солиқ тўловчилар ва солиқ агентларини солиқ ва йиғимлар тўғрисидаги қонун ҳужжатларига риоя этилишини таъминлашдир[8].

Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодексига асосан солиқ органлари солиқ назоратини солиқ текширувлари ва солиқ мониторинги шаклида амалга оширади.

Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодексининг 137-модда. Солиқ текширувларининг турларида “Солиқ текширувлари солиқ тўловчилар, йиғимларни тўловчилар ва солиқ агентлари томонидан солиқ тўғрисидаги қонунчиликка риоя этилиши устидан назорат қилиш мақсадида ўтказилади”-деб белгилаб қўйилган бўлиб, “Солиқ текшируви солиқ тўловчи тўғрисида солиқ органларида мавжуд бўлган маълумотларни ўрганиш ва таҳлил қилиш асосида амалга оширилади.

Солиқ органлари солиқ текширувларининг қуйидаги турларини ўтказилади:

- 1) камерал солиқ текшируви;
- 2) сайёр солиқ текшируви;
- 3) солиқ аудити”-турлари[1].

Ҳозирги вақтда солиқ назоратининг асосий самарали тури - камерал солиқ текшируви ҳисобланади.

Камерал солиқ текширувининг ўзига хос хусусияти шундаки, текширув истисносиз барча солиқ тўловчиларни қамраб олади. Камерал солиқ текшируви, шунингдек, солиқ органида хўжалик юритувчи субъектларнинг молиявий-хўжалик фаолияти тўғрисидаги ахборот банкни шакллантиришнинг асосий воситаси бўлиб, бу жой солиқ текширувларини ўтказиш режасини тузиш учун асос бўлади. Камерал солиқ текшируви доирасида, молиявий кўрсаткичлар ва солиқ ҳисоб-китобларида такрорланадиган кўрсаткичларнинг мослигини таҳлил қилиш, индивидуал кўрсаткичларнинг ишончилиги, шубҳали нуқталар ёки номувофиқликлар мавжудлиги, бузилиши тўғрисида далолат беради”[9]. Бугунги кунда солиқ органлари камерал солиқ текшируви самарадорлигини бевосита оширишга катта эътибор қаратмоқдалар. Чунки солиқ тўловчилар сонининг ўсиши барча солиқ тўловчиларни сайёр солиқ текширувлари билан тўлиқ қамраб олишга имкон бермайди. Бунинг сабаби, жойлардаги солиқ текширувлари энг кўп меҳнат ва вақт талаб қилади, шунинг учун, солиқ назоратининг бу шакли солиқ тўловчиларнинг оз сонини қамраб олади.

Камерал солиқ текшируви бўлмаган тақдирда, солиқ ҳисоботларини тақдим этаётган солиқ тўловчилар назоратсиз қоладилар. Айнан камерал солиқ текшируви ёрдамида солиқ органлари солиқ тўловчиларга ўзларини назорат қилиш ҳиссини бериб, уларнинг қонунчиликка ва солиқларни ўз вақтида тўлашга ҳаракат қилишади. Хусусан, камерал солиқ текширувининг асосий мақсади солиқ тўловчилар томонидан солиқлар ва йиғимлар тўғрисидаги қонун ҳужжатларига риоя этилишини назорат қилиш, солиқ бузилишларини аниқлаш ва олдини олиш, ҳуқуқбузарлик содир этганлик учун айбдорларни солиқ ва маъмурий жавобгарликка тортишдир.

Камерал солиқ текширувининг ўтказилиши солиқ ва йиғимлар тўғрисидаги қонун ҳужжатларида белгиланган солиқ тўловлари бўйича ҳисоботларни ва ҳисоб-китобларни топшириш муддатлари билан белгиланади. Шундай қилиб, қоида тариқасида, солиқ тўловчи фаолиятининг жорий йилидаги солиқ даврлари камерал солиқ текшируви назоратидан ўтказилади. Камерал солиқ текшируви солиқ тўловчи томонидан тақдим этилган солиқ ҳисоботлари ва ҳужжатлар асосида амалга оширилади, бу солиқни ҳисоблаш ва тўлаш учун асос бўлиб хизмат қилади. Шу билан бирга, солиқ органи солиқ тўловчининг фаолияти тўғрисидаги бошқа ҳужжатлардан ҳам фойдаланиши мумкин (масалан, ҳуқуқни муҳофаза қилиш органларининг маълумотлари).

Овчаров Е.В фикрича камерал солиқ текширувининг биринчи босқичи солиқ ҳисоботларини қабул қилиш пайтида амалга оширилади ва солиқ тўловчи солиқ қонунчилигига мувофиқ солиқ ҳисоботини тақдим этишининг тўлиқлигини назорат қилишдан иборат. Бу назорат солиқ ҳисоботларини қабул қиладиган солиқ тўловчилар билан алоқалар бўйича мутахассис томонидан амалга оширилади[10].

Глухов В.В. мавзу доирасида “камерал солиқ текширувининг иккинчи босқичида тақдим этилган солиқ ҳисоботининг визуал назорати амалга оширилади, бу эса керакли маълумотларни тўлдиришнинг тўлиқлиги ва равшанлигини, зарур имзоларнинг мавжудлигини назарда тутати. Шундай қилиб, ушбу текшириш даврида, бўлим мутахассиси, солиқ тўловчи учун солиқ декларациясини тузган солиқ тўловчилар билан ишлашга мувофиқ, барча керакли реквизитлар мавжудлигини назорат қилади: солиқ тўловчининг исми, ИНН, ҳужжат топширилган солиқ даври ва бошқалар” [11] деб юқоридаги фикрларни давомини баён қилган.

Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодексининг 138-модда. Камерал солиқ текшируви қисмида “Камерал солиқ текшируви жараёнида солиқ органи солиқ тўловчидан (солиқ агентидан, учинчи шахсдан) ҳисобга олиш ҳужжатларини, тақдим этилган солиқ ҳисоботига ва ҳисобга олиш ҳужжатларига доир тушунтиришларни, шунингдек солиқ ҳамда йиғимларни ҳисоблаб чиқариш ва тўлаш билан боғлиқ бошқа ахборотни ушбу Кодексда назарда тутилган тартибда сўраб олиши мумкин.

Сўралган ҳужжатлар ва тушунтиришлар солиқ органига тегишли сўров олинган кундан эътиборан беш кун ичида тақдим этилиши керак. Сўралган ҳужжатларни тақдим этиш муддати солиқ тўловчининг ҳужжатлар тақдим этиши учун сабаблари ва зарур бўлган муддатлари кўрсатилган аризасига кўра солиқ органи томонидан узайтирилиши мумкин”[1].

Солиқ таҳлили усулларидадан фойдаланиб, камерал солиқ текширувини ўтказиш зарурияти солиқ тўловчилар томонидан тақдим этиладиган асосий солиқ таҳлилининг ҳисоб-ахборот таъминоти ҳисобланадиган молиявий ҳисоботлар ва солиқ ҳисоботлари маълумотларига таяниб амалга оширилади.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 27 июлдаги «Тадбиркорлик субъектларининг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги ПФ-5490-сон Фармонида мувофиқ давлат солиқ хизмати органларида солиққа оид ҳуқуқбузарлик хавфини таҳлил этиш тизимини жорий этиш вазифаси белгиланган бўлиб [12], Ўзбекистон

МОЛИЯ ВА СОЛИҚЛАР

Республикаси Давлат солиқ қўмитасининг 2018 йил 28 августдаги 2018-68-сон қарорига илова “Давлат солиқ хизмати органларида солиққа оид ҳуқуқбузарлик ҳавфини таҳлил этиш тизими жорий этиш тартиби тўғрисидаги НИЗОМ”га мувофиқ солиққа оид ҳуқуқбузарлик ҳавфини таҳлил этиш тизими давлат солиқ хизмати органларида амалиётга жорий этилган «Таҳлика-таҳлил» дастурий маҳсулоти орқали тадбиркорлик субъектларида солиққа оид ҳуқуқбузарлик ҳавфини автоматик тарзда инсон омили аралашмаган ҳолда таҳлил қилиш амалиёти жорий қилинган[13].

Бугунги кунда солиқ органлари томонидан солиқ текширувлари таҳлика таҳлил методикаси асосида ҳар бир солиқ тури ва ҳўжалик юритувчи субъектнинг бутун фаолиятини мезонларга асосан баҳоланади. Солиқ хавфларини таҳлил қилиш “Солиқ хавфини аниқлаш, таҳлил қилиш ва баҳолаш” (Таҳлика-таҳлил) автоматлаштирилган дастурий маҳсулоти ёрдамида амалга оширилади. Дастур орқали солиқ хавфи даражаси солиқ хавфи мезонлари асосида 1 дан 100 гача балл бериш йўли билан аниқланади. Агар:

- 81 баллдан 100 баллгача тўплаган солиқ тўловчилар - юқори ҳавф (қизил йўлак) ҳисобланиб, уларга солиқ аудити тайинланади;

- 30 баллдан 80 баллгача тўплаган солиқ тўловчилар ўрта ҳавф (сарик йўлак) бўлиб, уларга камерал солиқ аудити тайинланади;

- 1 баллдан 29 баллгача тўплаган солиқ тўловчилар паст ҳавф (яшил йўлак) бўлиб, уларга назорат тадбири тайинланмайди.

Аслида камерал солиқ текшируви қуйидаги ҳолларда ўтказилади:

- солиққа оид ҳуқуқбузарлик содир этиш хавфи даражасидан келиб чиқиб, «Таҳлика-таҳлил» дастурий маҳсулоти натижасига кўра солиққа оид ҳуқуқбузарлик содир этиш хавфи юқори ёки ўртача бўлганда;

- солиқ органига жисмоний ва юридик шахсларнинг солиқ тўғрисидаги қонун ҳужжатлари бузилиши ҳақидаги мурожаатлари келиб тушганда;

- солиқ ҳисоботидаги хато ва (ёки) солиқ ҳисоботидаги тафовутлар аниқланганда [2].

Камерал солиқ текширувлари натижасида аниқланган энг юқори ҳавфга эга солиқ тўловчиларга эса солиқ аудити тайинланади. Давлат солиқ хизмати органлари томонидан 2020 йилда ўтказилган солиқ аудитлари тўғрисида ҳудудлар бўйича маълумотга эътиборингизни қаратмоқчимиз (1-жадвал).

1-жадвал

Давлат солиқ хизмати органлари томонидан 2020 йилда ўтказилган солиқ аудитлари тўғрисида ҳудудлар бўйича маълумот, млрд.сўм

№	Ҳудуд номи	Ўтказилган солиқ аудитлари сони	шундан		Қўшимча ҳисобланган солиқлар ва йиғимлар	шундан		Қўлланилган молиявий жарималар	шундан	
			Тугатиш тартибда	Жиноят ишлари бўйича		Тугатиш тартибдаги аудитларда	Жиноят ишлари бўйича аудитларда		Тугатиш тартибдаги аудитларда	Жиноят ишлари бўйича аудитларда
	ЖАМИ	12423	10581	1842	1 385,2	179,7	1 205,5	1 620,5	49,2	1 571,3
1	Қорақалпоғистон Р	684	626	58	15,2	5,0	10,2	19,1	5,4	13,7
2	Андижон вилояти	1165	1090	75	39,2	6,9	32,4	63,6	1,7	61,9
3	Бухоро вилояти	1186	1096	90	114,9	7,3	107,5	170,0	3,7	166,2
4	Жиззах вилояти	522	455	67	229,9	2,3	227,5	63,6	0,3	63,3
5	Қашқадарё вилояти	404	226	178	66,4	8,9	57,5	108,9	0,2	108,7
6	Навоний вилояти	478	443	35	11,6	0,9	10,7	13,9	0,1	13,8
7	Наманган вилояти	505	415	90	49,8	14,9	34,9	62,3	0,8	61,5
8	Самарқанд вилояти	496	406	90	33,1	1,6	31,5	28,5	0,2	28,3
9	Сурхондарё вилояти	853	777	76	35,6	1,6	34,0	34,1	0,6	33,5
10	Сирдарё вилояти	683	610	73	126,5	4,3	122,2	96,0	0,4	95,6
11	Тошкент вилояти	852	617	235	128,8	5,0	123,8	193,4	0,5	193,0
12	Фарғона вилояти	1096	890	206	91,6	8,3	83,3	89,3	0,9	88,3
13	Хоразм вилояти	1330	1244	86	30,8	4,7	26,1	27,9	1,3	26,7
14	Тошкент шаҳри	2051	1676	375	259,3	34,3	225,0	503,5	32,1	471,3
15	ЎСТХДСИ	118	10	108	152,4	73,5	78,9	146,4	1,0	145,4

Манба: Давлат солиқ қўмитаси маълумотлари асосида томонидан тайёрланди.

1-жадвалда давлат солиқ хизмати органлари томонидан 2020 йилда ўтказилган солиқ аудитлари тўғрисида ҳудудлар бўйича маълумотлар келтирилган бўлиб, жами ўтказилган солиқ аудитлар сони 12423 тани ташкил этган. Олиб борилган солиқ аудитларидан 10581 таси

тугатиш бўлса, 1842 таси бўйича жиноят аниқланган. Қўшимча ҳисобланган солиқлар ва йиғимлар миқдори 1 385,2 млрд.сўмни ташкил этиб, қўлланилган молиявий жарималар миқдори 1 620,5 млрд.сўмни ташкил қилганлигини гувоҳи бўлишимиз мумкин.

Ўтказилган солиқ аудитларининг миқдорини ҳудудлар кесимида қаралганда, Тошкент шаҳрида 2051 марта ўтказилган бўлса, Қашқадарёда энг кам текширув, яъни 404 та солиқ аудити ўтказилганлигини гувоҳи бўлишимиз мумкин. Олиб борилган солиқ аудитларидан Тошкент шаҳрида 1676 таси тугатилган бўлса, 375 таси бўйича жиноят аниқланган. Қашқадарёда эса мос равишда 226 таси тугатилиб, 178 тасида жиноят аниқланган.

Қўшимча ҳисобланган солиқлар ва йиғимлар бўйича йирик миқдорини Тошкент шаҳрида 259,3 млрд.сўмни, Жиззах вилоятида эса 229,9 млрд.сўмни ташкил қилган. Қўлланилган молиявий жарималар миқдори катталиги кесимида Тошкент шаҳри бўлиб, 503,5 млрд.сўм молиявий жарималар қўлланилган.

Олиб борилган тадқиқотлардан шуни англаш мумкинки, камерал солиқ текширувида солиқ тўловчилар томонидан тақдим этилган молиявий ҳисобот ва солиқ ҳисоботлари, улар томонидан амалга оширилган молиявий характердаги барча фаолиятлари асосида таҳлиллар амалга оширилади. Солиқ таҳлилнинг таққослама ва солиштирма каби аъъанавий усуллари воситасида таҳлилий амаллар бажарилади.

Юқорида таъкидлаганимиздек, мамлакатимизда солиқ тўловчилар фаолиятини ўрганиш бўйича таҳлика таҳлил дастурий воситасида текширув амаллари амалга оширилмоқда. Солиқ органлари солиқ тўловчининг ўзи томонидан тақдим қилинган маълумотлари, яъни солиқ тўловчининг солиқ идорасига мустақил равишда ёки Давлат солиқ инспекциясига топширган ҳужжатлар асосида солиқ текширувларини амалга оширади.

Камерал солиқ текшируви солиқ органи жойлашган жойда амалга оширилади, бундан солиқ тўловчининг ҳудуд ва биноларини кўздан кечириш билан боғлиқ ҳолатлар мустасно.

Камерал солиқ текширувини ўтказиш давомида солиқ органлари Солиқ кодексининг

145-моддасига мувофиқ солиқ тўловчининг ҳудуд ва биноларини кўздан кечириши мумкин.

Ҳудуд ва биноларни кўздан кечириш тадбирлари солиқ тўловчи томонидан тақдим этилган солиқ ҳисоботларида кўрсатилган кўрсаткичлар ва (ёки) маълумотлар ҳамда солиқ тўловчининг фаолияти тўғрисида солиқ органида мавжуд бошқа маълумотларнинг ҳаққонийлигини тасдиқлаш учун ўтказилади[2].

Хулоса ва таклифлар. Бизнинг фикримизча, камерал солиқ текширувининг асосий босқичлари қуйидаги тарзда амалга оширилиб, кейин хулосаларни шаклантирилиши таҳлилий маълумотларни сифатли бўлишини таъминлайди. Хусусан, солиқ базасини ҳисоблашнинг тўғрилигини текшириш. Ушбу босқичда солиқларни таҳлили ўтказилади, унга қуйидагилар кирради:

- солиқ базасини ҳисоблаш учун зарур бўлган индивидуал кўрсаткичлар ўртасидаги мантиқий алоқани текшириш;

- ҳисобот маълумотларининг ўтган даврнинг ўхшаш кўрсаткичлари билан солиштириш;

- бухгалтерия ҳисоби кўрсаткичлари ва солиқ ҳисоботлари, шунингдек, солиқларнинг ҳар хил турлари бўйича ҳисоботларнинг индивидуал кўрсаткичлари ўзаро боғлиқлиги;

- бухгалтерия ҳисоби маълумотлари ва солиқ ҳисоботларини солиқ органларида мавжуд бўлган хўжалик юритувчи субъектнинг молиявий-хўжалик фаолияти тўғрисидаги маълумотларига мувофиқлиги нуқтаи назаридан баҳолаш;

- ҳисоботлардаги маълумотларнинг арифметик ҳисобининг тўғрилигини текшириш;

- талаб қилинган солиқ имтиёзларининг ҳақиқийлигини текшириш;

- қўлланиладиган солиқ ставкалари ва имтиёзларининг тўғрилигини, уларнинг амалдаги қонун ҳужжатларига мувофиқлигини текшириш.

Манба ва адабиётлар рўйхати:

1. Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодекси. 2021. Адолат.
2. Ўзбекистон Республикаси Давлат солиқ қўмитасининг 2020 йил 30 апрелдаги 2020-14-сон қарорига ИЛОВА "Камерал солиқ текширувини ўтказиш тўғрисида НИЗОМ"
3. Федеральных законов от 08.06.2015 N 150-ФЗ, от 29.09.2019 N 325-ФЗ, от 20.04.2021 N 100-ФЗ
4. Майбуrow И.А. Налогообложение и налогообложение. 6-издание перевыпущено и заполнено. Москва. Единство-Дана. 2015. -487
5. Попонова Н.А. Учебное пособие / Н.А. Попонова, Г.Г. Нестеров, А.В. Терзиди. – Москва.: Изд-во Эксмо, 2014. С. 251(624 с.)
6. Муминов Р. "Солиқ назоратини такомиллаштириш масалалари" Biznes-Эксперт. Иқтисодий илмий-амалий ойлук нашр № 6, 2016.
7. Қурбонов З., Муминов Р. "Солиқ назоратини самарадорлигини ошириш масалалари". Biznes-Эксперт. Иқтисодий илмий-амалий ойлук нашр № 8, 2016.
8. Майбуrow И. А., Ядренникова Е. В., Мишина Е. Б. [и др.]; Налоги и налогообложение: учебник. под ред. И. А. Майбуrowа. – 6-е изд. – Электрон. текстовые данные. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2017. – 487 с
9. Баташев Р.В. "Камеральные налоговые проверки: результативность и проблемные аспекты реализации" Московский экономический журнал 12/2019 с. 14
10. Овчаров Е.В. Ответственность налогоплательщиков по результатам налоговых проверок: учеб. пособие / Е.В. Овчаров. – Москва: 85 Бухгалтерский учет, 2016. (с. 79) 290 с.
11. Глухов В.В., Дольде И.В., Некрасова Т.П. Налоги. Теория и практика, - Санкт-Петербург, 2011. - 83 с.
12. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 27 июлдаги «Тадбиркорлик субъектларининг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги ПФ-5490-сон Фармон.
13. Ўзбекистон Республикаси Давлат солиқ қўмитасининг 2018 йил 28 августдаги 2018-68-сон қарорига илова "Давлат солиқ хизмати органларида солиққа оид ҳуқуқбузарлик хавфини таҳлил этиш тизимини жорий этиш тартиби тўғрисидаги НИЗОМ"